

Verslag Kennisnetwerk Biociden event

‘Milieubewust omgaan met antifouling in de pleziervaart

24 oktober 2017

Opening

Vanuit het Kennisnetwerk Biociden (KNB) opent Joke Wezenbeek (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu; RIVM) de bijeenkomst. Zoals altijd bij een KNB-event gaan we met elkaar in gesprek over ontwikkelingen op het gebied van biociden. Het doel is informatie uitwisselen, elkaar leren kennen, leren van elkaar, standpunten en visies delen en deze bediscussiëren met elkaar. Vervolgens kunnen de deelnemers gebruik maken van de opgedane contacten, informatie en inzichten om het besproken onderwerp vanuit de eigen positie verder te brengen.

De bijeenkomst vindt plaats op het kantoor van de HISWA in Amsterdam, met een prachtig uitzicht op het IJ. Joke bedankt de HISWA namens het KNB hartelijk voor de gastvrijheid. HISWA was ook onze gastheer in 2015 voor het eerste KNB-event gericht op antifouling (aangroeiwerende verf) voor de pleziervaart.

De deelnemers aan het gesprek zijn beleidsmakers, verffabrikanten, innovatieve ondernemers, beoordelaars van biociden voor de toelating, kennisinstituten, handhavers, waterkwaliteitsbeheerders, watersportbedrijven, booteigenaren, voorlichters en organisaties die de genoemde groepen vertegenwoordigen. Onze gespreksleider is Hans van Dijk (RIVM), die ook de bijeenkomst in 2015 leidde.

Hieronder staat een samenvatting van de presentaties en wordt het verloop van de discussies weergegeven. De presentaties zelf zijn ook beschikbaar. Geprobeerd is om door middel van het opnemen van quotes de discussies zo goed mogelijk weer te geven.

Als u in dit verslag feitelijke onjuistheden aantreft, kunt u de onderbouwde juiste feiten aan ons doorgeven. Dan vullen we dit verslag hiermee aan.

Biocidenbeleid

Presentaties

Jochem van der Waals (Ministerie van Infrastructuur en Milieu) start met een korte presentatie waarin hij het uiteindelijke beleidsdoel voor de verdere toekomst toelicht: een ‘non toxic environment’. Het huidige hoofddoel van de Biocidenverordening is een hoog beschermingsniveau voor mens en milieu en Europese harmonisatie van de markt voor biociden.

- [Presentatie IenM](#)

Jan Willem Andriessen (College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden; Ctgb) presenteert de stand van zaken van de uitvoering van het toelatingsbeleid voor biocidenhoudende aangroeiwerende verven. Hij laat het tijdspad zien voor de stofgoedkeuring in Europa en de nationale toelatingsbeoordeling voor antifoulingverf met biociden. Nieuwe beoordelingsmodellen zijn sinds kort beschikbaar op de website van ECHA (European Chemicals Agency). Momenteel is er een voorstel in de Europese Unie (EU) in discussie om bij de toelating van antifoulingverf met biociden onderscheid te maken tussen verven voor schepen in zoutwater en in zoetwater en tussen verven voor pleziervaart en voor beroepsvaart. Alle schepen langer dan 24 m vallen in de categorie beroepsvaart. In Nederland is een indeling in verven op basis van het type water echter een niet handhaafbaar onderscheid. Daarom moeten de biocidenhoudende verven in Nederland voldoen aan de toelatingseisen voor zowel zoutwater als zoetwater.

- [Presentatie Ctgb](#)

Discussie

Vanuit de zaal komt de vraag waarom de EU er voor kiest om nu toxische stoffen toe te staan, terwijl het uiteindelijke doel een 'non toxic environment' is. 'Waarom wordt antifouling met biociden niet gewoon binnen drie jaar verboden?' De sprekers leggen uit dat de invoering van de Biocidenverordening moet worden gezien als een stap in de richting van het lange termijn doel. Nu worden antifoulingverven met biociden in de meeste EU-landen (waaronder Duitsland en België) alleen nog geregistreerd, zonder naar de risico's te kijken. Een ander deel van het publiek vindt juist dat Nederland te hard vooruit loopt en vraagt zich af wanneer andere landen zullen volgen. 'Waarom is Nederland het braafste jongetje van de klas?' 'Waarom is er nu nog niets veranderd?'. Jan Willem legt uit dat Nederland al ruim voor de Biocidenverordening heeft gekozen voor een toelatingssysteem voor antifouling met biociden, waarbij de risico's voor mens en milieu worden beoordeeld. Door de invoering van de Biocidenverordening wordt binnenkort overal in de EU eenzelfde risicobeoordeling uitgevoerd. Uit het gegeven tijdspad in de presentatie van Jan Willem blijkt dat het beoordelingsproces van antifoulingverf met biociden in de EU zal plaatsvinden in de periode 2018-2019.

Iemand merkt op dat er een groot verschil is tussen Nederland (met veel binnenwater) en bijvoorbeeld Spanje (zonder binnenwater). 'Hoeveel harmonisatie kun je dan verwachten?'

Een deelnemer werkzaam bij een watersportbedrijf geeft aan dat de meeste Nederlandse producten (antifouling) die nu op de markt zijn voor pleziervaart 'niet werken'. Voor zoutwater niet, maar ook niet voor zoetwater. Klanten kopen producten die wel werken in het buitenland en brengen dit zelf op. 'Vervolgens kan het watersportbedrijf waar dit gebeurt een boete krijgen. Dit is een hopeloze situatie'. 'Ook blijken de buitenlandse producten veel goedkoper.' De reactie is dat de harmonisatie vanuit de Biocidenverordening nu juist dit soort verschillen in de markt moet gaan wegnemen.

Een andere deelnemer vraagt waar de nieuwe beoordelingsmodellen van ECHA te vinden zijn en of ze zijn getoetst aan de realiteit. In de KNB-Nieuwsbrief van 2 november 2017 staat hierover een bericht met een link naar de ECHA-site. Wat de nieuwe modellen betekenen voor de toelating van antifoulingverven met biociden, zal de komende jaren blijken. Ook wordt gevraagd waarom Nederland geen onderscheid maakt tussen antifoulingverf voor zoetwater en voor zoutwater. Jan Willem legt uit dat Nederland heeft besloten dat verven voor beide situaties veilig moeten zijn, omdat schepen bij ons eenvoudig heen en weer varen tussen zoet- en zoutwater. De rechter wijst het Ctgb terecht, als het College niet-handhaafbare beslissingen neemt en het onderscheid tussen

verven voor pleziervaartuigen op zoetwater en verven voor pleziervaartuigen op zoutwater is een niet handhaafbaar voorschrift dat het Ctgb niet mag geven. Hierop reageert een deelnemer met 'Dan komt er dus geen in Nederland toegelaten antifoulingverf die goed werkt op zoutwater. En dan blijft men die verf in het buitenland kopen.'

Een deelnemer noemt een Duits onderzoek waaruit blijkt dat er in jachthavens geen giftige stoffen zijn aangetroffen. 'Er is dus geen probleem'. Een andere deelnemer brengt daartegenin dat er niet in de jachthavens zelf is gemeten. Hiermee blijft voor nu onduidelijk welke Duitse informatie precies beschikbaar is. *Aanvulling door RIVM: het genoemde onderzoek is waarschijnlijk: Antifouling Biocides in German Marinas: Exposure Assessment and Calculation of National Consumption and Emission, Dagmar Daehne et al, Integr. Environ. Assess. Manag. 2017, Volume 13, Number 5, pp. 892-905.*

Handhaving

Presentaties

Jasper de Rijke (Wetterskip Fryslân) en Piet Vessies (Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier) presenteren de bevindingen uit de handhaving. De handhaving door waterkwaliteitsbeheerders is gericht op booteigenaren en is mede gestart op basis van het KNB-event in 2015. Piet vertelt dat zij 2016 hebben gebruikt als voorlichtingsjaar. Zij hebben een folder gemaakt: 'Antifouling heeft impact op het watermilieu en de gezondheid' en waarschuwingen uitgedeeld. Jasper geeft aan dat er in Friesland voor is gekozen om strenger handhavend op te treden, bijvoorbeeld door verboden antifoulingverf te laten inleveren. Ook doen ze samen met de Inspectie voor Leefomgeving en Transport (ILT) onderzoek naar leveringen door groothandels van antifoulingverf voor professionals voor zeegaande beroepsvaart aan watersportwinkels aan binnenwater, waar (ook) particulieren antifoulingverf kopen. Op basis hiervan is al één groothandel gestopt met deze leveringen. Door de handhavende acties en de publiciteit daaromheen in vakbladen, kranten en op de radio, is het naleefgedrag in een jaar tijd gestegen van circa 35% naar circa 73%. Dilemma's blijven de internethandel en de beschikbaarheid van antifoulingverf in het buitenland, die in Nederland verboden is. Ook kan niet worden verboden dat professionele antifoulingverf wordt verkocht in winkels waar ook particulieren antifoulingverf kopen. Verder is de kans relatief klein om op heterdaad betrapt te worden bij het aanbrengen van verboden antifoulingverf. Door publiciteit is de uitstraling van handhavende acties wel veel groter.

- [Presentatie Handhaving](#)

Discussie

In de discussie wordt de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA) genoemd als handhavende instantie op de verkoop in watersportwinkels. Die zou in 2013 handhaven, maar er is toen niets gebeurd. ILT heeft in 2015 samen met de NVWA wel een handhavende actie uitgevoerd, gericht op de biocidenhoudende antifoulingverf in de handel. ILT kan wel optreden tegen niet toegelaten antifoulingverf, maar niet tegen de verkoop van professionele antifoulingverf in winkels waar ook particulieren antifoulingverf kunnen kopen. Uit het publiek komt protest tegen de aanpak die eerst is gericht op voorlichting: 'Waarom wordt er niet meteen ingegrepen?'. Vanuit de handhaving wordt als het gaat om particulieren vaak eerst gezorgd voor bekendheid met de regels en daarna volgen pas boetes en dergelijke. Als een professional op heterdaad wordt betrapt op het aanbrengen van verboden antifoulingverf, krijgt deze wel direct een boete. Uit de presentaties blijkt dat verschillende waterschappen een verschillende strategie kiezen. Ook moeten waterschappen prioriteren. De handhaving van antifouling gebruik is één

van de vele taken. De handhaving op de internethandel is een taak van ILT. Ook ILT moet prioriteiten stellen.

Een deelnemer concludeert: 'De verkopers hebben de ellende, die moeten de boodschap brengen dat er niets goeds te krijgen is. De klant wil een goed en veilig product, maar vindt dat niet in de winkel.' Ook kopen klanten producten voor professionals vanuit de gedachte: 'Dat is vast beter, ik koop ook professioneel gereedschap.' Een deelnemer reageert met: 'De consument weet best wat wel en niet mag, maar kiest bewust voor iets dat niet mag, omdat de rest niet werkt.' Een deelnemer vraagt welke antifoulingverf er op een rondvaartboot moet. Het Ctgb geeft aan dat er tot nu toe geen aanvragen zijn voor antifoulingverf voor beroepsvaart op zoetwater.

Iemand vraagt of er ook verfmonsters van boten worden genomen. Dat is nu niet het geval. Er wordt alleen tijdens het aanbrengen van verf gecontroleerd. Er zijn ook op zaterdag controles uitgevoerd. Tot slot blijkt er in Duitsland informatie rond te gaan dat boten met Duitse antifouling Nederland niet in mogen. Er is echter geen regelgeving die dit verbiedt.

Voorlichting

Het KNB-event in 2015 was aanleiding om te starten met voorlichting aan consumenten over de milieubelasting door gebruik van antifoulingverf. In het blok Voorlichting voert Hans van Dijk gesprekken met Jeroen van den Heuvel van de HISWA en Angela Bolt van Milieu Centraal. Manon van Meer van de Stichting Waterrecreatie Nederland kon helaas niet aanwezig zijn. We hebben wel informatie van haar in dit verslag opgenomen.

HISWA is een brancheorganisatie voor de watersportsector. Ze richt zich zowel op watersporters als op bedrijven. HISWA kiest primair voor de boodschap: denk er over na, kies bewust! De consument moet zelf de keuze maken welk product voor hem geschikt is. Via [de HISWA-website is een lijst beschikbaar met toegelaten antifoulingverf met biociden](#) en er is een webinar over antifouling.

Milieu Centraal (MC) richt zich op consumenten in het algemeen met [een focus op de milieubewuste consument](#). Ze doen eerst onderzoek naar de problematiek en dat wordt getoetst door een onafhankelijke wetenschappelijke commissie. Op basis hiervan maken ze een voorlichtingscampagne. MC noemt geen specifieke producten. Het probleem is dat de informatie van producenten vaak niet objectief is. Fabrikanten laten hun producten wel testen door een onafhankelijke partij, maar de informatie die daaruit komt wordt vaak niet openbaar gemaakt.

Er is [een filmpje gemaakt](#) met de boodschap: realiseer je, dat je door het gebruik van antifouling giftige stoffen in het milieu brengt. Niet gebruiken als het niet nodig is, is de beste keuze. Als reactie zegt iemand: 'Die boot in het filmpje is wel erg schoon.'

MC constateert dat consumenten vaak denken: 'Dit werkt, dus ik koop het weer.' Als het niet werkt, hebben ze ook echt een probleem. Overstappen op iets anders is niet altijd makkelijk. Het kan zijn dat alle oude verf er dan eerst af moet en dat brengt hoge kosten met zich mee. Via [Facebook lukt het MC om 90.000 booteigenaren te bereiken](#). Dit levert soms negatieve reacties op: 'Waar maak je je druk over.' Ook in chatboxen van kranten zijn de reacties soms fel: 'Belachelijk'. Maar ook reacties als: 'Goed die aandacht voor de waterkwaliteit! Maxima kan nu tenminste in de gracht zwemmen.' MC krijgt hiermee meer inzicht in wat booteigenaren zouden willen en hoe ze denken. Bij antifoulingvoorlichting is het handelingsperspectief wel een probleem. Er is teveel onduidelijkheid om goede adviezen te kunnen geven.

MC zou graag meer ervaringen horen over alternatieven en meer inzicht hebben in de beweegredenen van de consument. Iemand uit de zaal van het Watersportverbond geeft

aan dat er op zoetwater 50 typen pleziervaart zijn. Deze organisatie wil wel samenwerken met MC. Alternatieven als uit het water tillen van schepen zijn niet door TNO getest. Iemand vindt dat de verffabrikant de consument beter moet informeren via het etiket. Een verffabrikant reageert dat het moeilijk is om specifieke informatie voor de consument op het etiket te zetten, door de grote hoeveelheid verplichte informatie die er al op moet. Een verkoper merkt op dat hij zichzelf niet ziet als voorlichter. 'De consument pakt het blik dat hij nodig heeft en vertrekt.' Hij stoort zich eraan dat er niet wordt opgetreden tegen illegale verkoop via internet. De consument gaat ervan uit dat een toegelaten product veilig is, ook als dit een Duits product is. In Nederland is een kassa-check voorgesteld, maar dit is niet haalbaar geacht. In Denemarken is dit wel ingevoerd.

Een deelnemer vraagt zich af of onderwaterverf zonder biociden voldoende is voor zoetwater. Een verffabrikant geeft aan dat een verf met alleen zinkoxide en zonder biociden niet aangroeiwerend is.

Manon van Meer heeft (buiten deze bijeenkomst) de volgende informatie gegeven. De Stichting Waterrecreatie Nederland richt zich op zoetwater. Het geven van voorlichting is opgepakt in [het samenwerkingsverband 'Varen doe je samen'](#). Hier is een overzicht van alternatieven zonder biociden opgenomen. Een probleem hierbij is dat vaak onduidelijk is of de alternatieven daadwerkelijk milieuvriendelijker zijn dan de goedgekeurde antifouling met biociden. Varen doe je samen heeft een Helpdesk voor vragen over antifouling. Hier komen heel regelmatig vragen binnen, zeker in het voorjaar. Het zijn wel vaak technische vragen, bijvoorbeeld of een bepaald product over een ander product kan worden aangebracht. Voor dit soort vragen verwijst Manon van Meer door naar de fabrikanten.

Waterrecreatie Nederland geeft ook voorlichting op beurzen over het gebruik van antifouling verven. De bezoekers waren positiever dan dat aanvankelijk werd verwacht. Manon vertelt: 'Bij het lozingsverbod was er erg veel weerstand maar nu heb ik veel mensen op de stand gehad die zich serieus aan het oriënteren waren op milieuvriendelijke alternatieven. De presentaties hebben wij dus meer gegeven dan dat afgesproken was, doordat er zoveel interesse was.' Het samenwerkingsverband 'Varen doe je samen' heeft een presentatie gemaakt die door vrijwilligers wordt gebruikt voor voorlichting over antifouling bij watersportverenigingen.

- [Presentatie Varen doe je samen](#)

Milieueffecten

Presentatie

Els Smit (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu; RIVM) vertelt dat het RIVM bezig is met een rapport over de mogelijkheden voor aangroeiwing voor de recreatievaart en de milieueffecten daarvan. Ze constateert dat de informatie over antifouling op internet vaak onduidelijk en verwarrend is en laat daarvan voorbeelden zien.

Alle toegelaten biocidenhoudende middelen voor de recreatievaart hebben koper als werkzame stof. Els presenteert een kaartje dat laat zien dat 9% van de Nederlandse wateren niet voldoen aan de kopernorm uit de Kaderrichtlijn Water (Krw). De concentraties stijgen in de tijd en dan zijn maatregelen nodig. Er zijn echter geen metingen in jachthavens beschikbaar en het is onduidelijk wat de bijdrage van koperhoudende antifoulingverf aan de waterconcentratie is.

Over alternatieven voor biocidenhoudende antifouling is veel informatie te vinden op internet, maar ook hier is vaak erg onduidelijk of het werkt, wat erin zit en wat eruit komt in het watermilieu. Omdat verf en coatings zonder biociden niet onder de Biocidenverordening vallen, is er geen toelating nodig en dus ook geen beoordeling van mogelijke effecten. Zelfslijpende coatings kunnen zink bevatten en voor zink geldt dat 72% van de Nederlandse wateren niet voldoet aan de Krw-norm. De milieueffecten van niet biocide-houdende verven blijven buiten beeld.

De problematiek blijkt behoorlijk complex. De mate en vorm van aangroei is afhankelijk van vaargedrag, zoet/zout, type en materiaal boot, temperatuur, etc. Hetzelfde geldt voor de geschiktheid van alternatieven. En van die alternatieven zijn vervolgens de milieurisico's moeilijk in beeld te krijgen. Het gaat overigens bij duurzaamheid niet alleen om risico's voor de waterkwaliteit, maar ook om het vrijkomen van stoffen bij de productie of het toepassen van de producten.

- [Presentatie RIVM KNB](#)

Verffabrikanten en alternatieven

Presentatie

Jolanda Neeft (Vereniging van verf- en drukinktfabrikanten; VVVF) geeft de visie van de verffabrikanten op recente ontwikkelingen en op alternatieven. De VVVF vertegenwoordigt zowel fabrikanten als leveranciers. Ze wijst op de gevolgen van aangroei: veel meer brandstofverbruik en het risico op transport van ongewenste organismen in ecosystemen. Ze licht toe hoe antifoulingverf werkt, wat de samenstelling is en hoe het wordt aangebracht. Ze wijst op een bericht van Ctgb dat aangeeft dat er 'bijtijds' voorlopige Europese guidance beschikbaar is. De VVVF is verrast door de nieuwe guidance. Op zich is het streven naar harmonisatie positief omdat de VVVF geen verschillen wil tussen landen. Maar de modellen zijn te laat. De fabrikanten moeten al in 2018 hun dossiers inleveren, terwijl eventuele nieuwe testen gemiddeld 2 jaar duren. Als meest gebruikte alternatief voor biocidenhoudende antifoulingverf noemt de VVVF siliconenproducten, die zorgen dat het oppervlak te glad is voor aangroei. Andere opties zijn nog niet commercieel beschikbaar. Een mogelijk grensverleggende optie is gebaseerd op het gebruik van UV-licht.

De VVVF helpt fabrikanten met informatie om zich aan de wet te houden, maar wijst ook op het belang van handhaving.

- [Presentatie VVVF](#)

Discussie over alternatieven

Opvallend is dat er vandaag vier vertegenwoordigers van innovatieve bedrijven aanwezig zijn, die in 2015 nog niet in beeld waren bij het Kennisnetwerk Biociden. Deze bedrijven proberen milieuvriendelijke alternatieven op de markt te brengen: een zeer gladde volledig afwasbare laag, een coating op basis van nano-oppervlakte technologie, een zelfklevende folie/wrap met stekeltjes en een coating op basis van technieken die in de medische wereld worden gebruikt bij het inbrengen van transplantaten. De folie met stekeltjes wordt momenteel getest op pleziervaartuigen. Op 18 van de 20 geteste boten blijkt het te werken. Vanuit de zaal wordt veel belang gehecht aan onafhankelijke informatie over de werking van alternatieven. Testen met panelen blijken niet altijd voldoende om de praktijk na te bootsen. Voor het uittesten van nieuwe biocidenhoudende alternatieven in de praktijk te testen, is een proefonthefing mogelijk.

Dat is een vrij snel proces. Als reactie hierop wordt gezegd dat ook de middeltoelating en eventuele stofgoedkeuring van een innovatief biocide nog steeds een heel lang traject is en dat dit innovatie belemmert. Nogmaals wordt het belang van een 'gelijk speelveld' in Europa benadrukt. Als de keuzes in Nederland afwijkend zijn van de EU, dan komen er geen goede producten op de Nederlandse markt. Een deelnemer zegt dat er veel partijen zijn die belang hebben bij het gebruik van biociden. Een andere deelnemer stelt daartegenover dat er ook veel belanghebbenden die schoon water wensen.

Afsluiting

Joke bedankt Hans die soms pittige discussies in goede banen heeft geleid. Daarna bedankt zij de sprekers en natuurlijk de HISWA, die ons naast de locatie ook nog een borrel aanbiedt. De deelnemers geven aan dat ze enthousiast zijn over deze bijeenkomst en dat het nuttig is om dit regelmatig te blijven doen. Onder het genot van een drankje worden veel contacten gelegd!

